

КАЗАНСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АБАЙ

**«TURKIY XALQLARNING MA'NAVIY
INTEGRATSIYASI: TILI, ADABIYOTI,
MADANIYATI»
MAVZUSIDAGI II XALQARO
ILMIY-NAZARIY KONFERENSIYA**

TOSHKENT - 2025

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

**«TURKIY XALQLARNING MA'NAVIY
INTEGRATSIYASI: TILI, ADABIYOTI,
MADANIYATI»**

**MAVZUSIDAGI II XALQARO ILMIY-NAZARIY
KONFERENSIYA MATERIALLARI**

TOSHKENT - 2025

Mazkur ilmiy maqolalar to'plamida «Turkiy xalqlarning ma'naviy integratsiyasi: tili, adabiyoti, madaniyati» II Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Maqolalarda turkiy tillarning rivoji va o'zaro o'xshashliklarini, umumiy adabiy merosimizni ilmiy asosda chuqur o'rganish; madaniy aloqalarni zamonaviy texnologiyalar orqali kengaytirish; tarjima va adabiy almashinuv orqali xalqaro miqyosda muloqotni kuchaytirish; raqamli platformalar orqali integratsiyani amalga oshirishga oid fikrlar yoritib berilgan. To'plamdan dunyo bo'yicha taniqli turkiyshunos olimlar, metodistlar, o'qituvchilar hamda ToshDO'TAU iqtidorli talabalarining maqolalari ham o'rin olgan.

To'plam til va adabiyot ta'limi bilan shug'ullanuvchi professor-o'qituvchilar, shu sohaning tadqiqotchilari, magistrant va talabalarga mo'ljallangan.

Taqrizchilar:

G.Asilova – *pedagogika fanlari doktori (DSc), professor.*

G.Norimova – *filologiya fanlari nomzodi, dotsent.*

Tahrir hay'ati:

S.Muhamedova, S.Qambarova, O.Turaqulova,
Y.Shirnova, M.Yo'ldosheva.

Mazkur to'plam matni Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti Kengashining 2025-yil 2-iyundagi 10-sonli majlisida muhokama qilinib, nashrga tavsiya qilingan.

Izoh: Maqolalarning ilmiy saviyasi uchun mualliflar o'zlari mas'uldirlar.

TURKIY XALQLARNING MILLIY QADRIYATLARINI TALQIN ETISH

Sobirova E'zoza G'ayrat qizi

*Alisher Navoiy nomidagi O'zbek tili va adabiyoti**universiteti 1-kurs magistranti**ezoza.sobirova0824@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada turkiy xalqlarning madaniy - marifiy meroslari, qadimgi urug' qabilalarning o'zaro muloqoti, turkiy xalqlarning qadimiy asl makonlari haqidagi tasavvurlar, turizmni rivojlantirishda olib borilgan ishlar, iqtisodiy-ijtimoiy manfaatlari, Turkiy davlatlar tashkiloti tomonidan an'ana sifatida a'zo davlatlar shaharlari Turkiy dunyo madaniy poytaxti deb e'lon qilish masalalari yoritilgan.

Аннотация: В статье рассматриваются культурное и образовательное наследие тюркских народов, взаимодействие древних племен, представления тюркских народов о своей древней родине, проводимая работа по развитию туризма, их экономические и социальные интересы, а также традиционное объявление Организацией тюркских государств городов ее государств-членов культурными столицами тюркского мира.

Abstract: This article covers the cultural and educational heritage of the Turkic peoples, the interaction of ancient tribes, the perceptions of the Turkic peoples about their ancient homelands, the work carried out to develop tourism, their economic and social interests, and the traditional declaration by the Organization of Turkic States of the cities of its member states as the Turkic World Cultural Capitals.

Ключевые слова: Пантюркистский, генезис, этнос, памятники древности, инициатива, этнопедагогический, культура, образование, сотрудничество, ценности, род.

Keywords: Pan-Turkic, genesis, ethnicity, ancient monuments, initiative, ethnopedagogical, culture, education, cooperation, values, clan.

Kalit so'zlar: Umumturkiy, genezis, etnik, qadimiy obidalar, tashabbus, etnopedagogik, madaniyat, tarbiya, hamkorlik, qadriyatlar, urug' - qabila.

Biror xalqning kelib chiqishi haqida fikr yuritganda fanda o'rnashib qolgan umumturkiy, umumeroniy, umumslavyan, umumariy, xind-yevropa umumiyligi, oltoy xalqlari umumiyligi singari farazlar yashashga qanchalik haqli ekanini o'ylab ko'rish lozim. Bordi-yu, shu kabi umumlashma tasavvurlar fanda amal qilar ekan, genezis masalasida aniq xulosalar uchun yetarli asos yo'qligi tufayli shartli ravishdagina ulardan foydalanish mumkindir. Zero, bizningcha, etnik jarayonlarda qachonlardir birdan bir, yagona yadro, umum birlik hech qachon bo'lgan emas. Etnik birlik tuyg'usi ko'p ming yillik jarayon oqibatidir. Qadimiy negizning o'zidayoq urug' va qabilalarning o'zaro muloqoti, iqtisodiy-ijtimoiy manfaatlari, hududiy vosita orqali yaqinlasha borgan. Bu esa etnik mansublik tuyg'usining bosh omilidir. Shu jarayon ko'p hollarda yetakchi (dominant) etnik birlik, ya'ni iqtisodiy-ijtimoiy etnik guruh atrofiga unga tobe guruhlarini yig'ish salohiyatiga ega bo'lgan. Natijada etnik umumiylikning ijtimoiy asosi vujudga kela boshlagan.

Turkiy xalqlar etnogenezini yuqoridagi kabi Oltoy birligi davriga bog'lash Xitoy manbalarida turk-turkyut-tukyu kabi atalgan etnik konsolidatsiya xodisasining makonini Xitoyga nisbatan shimoli-g'arbda joylashgan Oltoy

tog'lari etagi bilan aloqador ko'rsatilishidan tug'ilgan. Bunday qarash turkiy xalqlarning qadimiy asl makonlari haqidagi tasavvurni juda tor qilib ko'rsatadi. Gap shundaki, qadimgi Xitoy Oltoydagi tarixiy vaziyatlar bilan yaqinroq tanish bo'lgan. Shu bilan barobar miloddan avvalgi I ming yillikdayoq O'rta Osiyo, Volga bo'yi, Don Kuban, havzalari, Shimoliy Kavkaz, Janubiy rus cho'llari – to Dunaygacha ulkan xududlarda kechgan etnik jarayonlardan bexabar edi. Xatto turklar – turkyutlar, tu-kyu atamallari bilan Xitoy milodiy V asrdagina tanishgan va ularni o'zi uchun shimoldan xavf solib turuvchi kuch sifatida qaragan.⁴⁷

Turkiy xalqlar o'zining qadimiy va boy obidalari, meroslari bilan dunyo e'tiborini o'ziga jalb etadi. Turkiy davlatlar tashkiloti tomonidan an'ana sifatida a'zo davlatlar shaharlari Turkiy dunyo madaniy poytaxti, deb e'lon qilib kelinadi.

Hozirgi kunda Turkiy davlatlar tashkiloti :rasidagi Turkiy universitetlar Ittifoqi faoliyat olib bormoqda hamda Yoshlar festivallari, Turkiy yoshlar lageri va Turkiy davlatlarning yosh diplomatlari uchun kurslar muntazam ravishda o'tkazib kelinmoqda. 2018-yilda Boku shahrida Turkiy kengashning birinchi talabalar o'yinlari (Turkiya Universiadasi) bo'lib o'tdi. Butunjahon ko'chmanchilar o'yinlarining muntazam o'tkazilishi ham turkiy tilli xalqlar o'rtasidagi madaniy-tarixiy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Madaniy sohada hamkorlikning yana bir muhim jihatlaridan biri shundaki, uning turizmni rivojlantirishdagi hissiati juda katta. Xususan, so'nggi yillarda ayniqsa a'zo davlatlar turizmni rivojlantirish bo'yicha jiddiy ahamiyat qaratishmoqda. Mazkur yo'nalishni mamlakat iqtisodiy o'sishda asosiy tayanch va yo'nalishlarga aylantirishga harakat qilishmoqda. Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, Turkiy davlatlar tashkiloti qardosh xalqlar o'rtasidagi turizmni rivojlantirish ayniqsa katta ahamiyat qaratadi. Ushbu sohada «Zamonaviy ipak yo'li» maxsus qo'shma loyihasi ishga tushirilgan bo'lib, u a'zo mamlakatlarning madaniy va tarixiy shaharlariga 14 kunlik sayohatni o'z ichiga oladi. Tashkilot yoshlarga sayohat qilish, tengdoshlari bilan uchrashish va turli sohalarda zamonaviy va istiqbolli loyihalarni birgalikda amalga oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. O'zbekiston turkiy xalqlar tarixida asosiy madaniy markazlaridan biri sifatida muhim o'rin egallaydi. Shu sababdan mamlakatimizning mazkur tashkilotga a'zo bo'lishi uning nufuzini yanada oshirdi. Mamlakatimiz Turkiy davlatlar tashkiloti :rasida madaniy hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan tashabbuslar ilgari surib kelmoqda. Xususan, tashabbuslar :rasida Alisher Navoiy nomidagi mukofotni ta'sis etish taklifi muhim ahamiyatga egadir. 2020–2021-yillarda Xiva shahri Turkiy dunyo madaniy poytaxti deb nomlandi.⁴⁸

⁴⁷Ishoqov.M. **Turkiy halqlarning kelib chiqishi va makoniga doir ba'zi mulohazalar.**Toshkent-2004.<https://shosh.uz/turkiy-halqlarning-kelib-chiqishi-va-makoniga-doir-ba'zi-mulohazalar/>

⁴⁸ Izzatullayev.B. **Umumiy madaniy rishtalar — turkiy davlatlar hamkorligining poydevori.**<https://xabar.uz/uz/madaniyat/umumiy-madaniy-rishtalar-turkiy-davlatlar-ham>.

Shaxs va madaniyat o'rtasidagi munosabat, murakkab jarayon hisoblanadi. Shaxsning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishiga imkon yaratuvchi ruhiy va ma'naviy dunyoqarashi ijobiy va salbiy munosabatlari yig'indisidan tashkil topadi. Insonga ishchanlik, fi'yilik, matonat, o'tkir zehn kabi ijobiy fazilatlar bilan birga kaltafahmlik, yalqovlik, shafqatsizlik, inson manfaatlarini to'g'ri tushuna olmaslik, haqiqiy qadriyatlarni soxtasidan ajrata bilmaslik illatlari ham xosdir. Shuning uchun madaniyatni nafaqat qadrlash va saqlash, balki unga tanqidiy munosabatda bo'lish ham talab etiladi.⁴⁹

Shaxs bilan madaniyatning o'zaro munosabatlari quyidagi sohalarda namoyon bo'ladi: birinchidan, shaxs muayyan madaniy muhitda shakllanadi va o'sha madaniyatni o'zlashtirib tarbiyalanadi; ikkinchidan, madaniy qadriyatlarning egasi va ifodalovchisi sifatida konkret madaniy muhitda ijtimoiy faoliyat ko'rsatadi; uchinchidan, madaniy ijodiyot subyekti sifatida madaniyatni rivojlantirishga etnopedagogik xizmat qiladi. Demak, Turkiy davlatlar xalqlari :mo milliy tarixiy madaniyatlarni saqlab, etnopedagogik hamkorlikni takomillashtirishda ijtimoiy faol ishtirok etishlari muhim ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ishoqov.M.Turkiy halqlarning kelib chiqishi va makoniga :r ba'zi mulohazalar.Toshkent-2004.<https://shosh.uz/turkiy-halqlarning-kelib-chiqishi-va-makoniga-r-ba'zi-mulohazalar/>
2. Izzatullayev.B.Umumiy madaniy rishtalar — turkiy davlatlar hamkorligining poydevori.<https://xabar.uz/uz/madaniyat/umumiy-madaniy-rishtalar-turkiy-davlatlar-ham>.
3. Egamberdiyeva T.A.Milliy madaniyatlar va qadriyatlarning shakllanishi hamda taraqqoiyotida turkiy davlat xalqlarining etnopedagogik hamkorligi.<https://.org/10.5281/zenodo.11004146>

QƏRBİ AZƏRBAYCAN BÖLGƏSİNİN ZƏNGİN MƏTBƏXİ

Ayan Əlizadə

Filologiya fakültəsinin tələbəsi

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ORCID.org/0009-0002-7099-3661

ayan_elizade@icloud.com

Elmi rəhbər: f.e.d.,prof.Mirvari İsmayılova

Xülasə: Qərbi Azərbaycan mətbəxi — İrəvan xanlığı, Göyçə, Zəngəzur və Dərələyəz kimi tarixi bölgələrdə formalaşmış, xalqın həyat tərzini, ənənələrini və mədəniyyətini əks etdirən zəngin kulinariya irsidir. Bu mətbəx əsasən təbii məhsullardan, ət və süd əsaslı yeməklərdən, bol tərəvəz və ədviyyatlardan istifadə, təndir, sac və ocaq yeməkləri ilə xarakterizə olunur. Qovurma, haşıl, çığırtma, kələcoş, əriştə, səbzi, dolma, şirinç, İrəvan kətəsi, kömbəc və daş küftəsi kimi yeməklər bu mətbəxin tanınmış nümunələrindəndir. Xüsusi süfrə adətləri,

⁴⁹ Egamberdiyeva T.A.Milliy madaniyatlar va qadriyatlarning shakllanishi hamda taraqqoiyotida turkiy davlat xalqlarining etnopedagogik hamkorligi. <https://DOI.org/10.5281/zenodo.11004146>

Zhumagali İBRAGİMOV. KAZAK TÜRKCESİNİN TÜRKİSTAN AĞZINDA EDATLAR	245
Зульфия Ишкильдина, Светлана Косцова. СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СТРУКТУРА СЛОВА В РУССКОМ И БАШКИРСКОМ ЯЗЫКАХ: СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ	251
Ahmedova Shaxnozaxon. TOPONIMIKA FANI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	256
Shirnova Yekaterina Turakulovna. O'ZBEK VA RUS TILLARI MUROJAAT VOSITALARI TADQIQIGA DOIR	261
Aynur Cəfərova. QARAQALPAQ DİLİNDƏ KONSONATLARIN (SAMİTLƏRİN) İŞLƏNMƏSİ	267
IV SHU'BA. TURKIY XALQLARNING UMUMIY MADANIY MEROSI	
Аминев Закирьян Галимьянович. ОБ АРХАИЧЕСКИХ БАШКИРСКИХ ЭПОСАХ «УРАЛ БАТЫР» И «АКБУЗАТ»	275
Турганбаев Нурмамат Орозович. БАЙЫРКЫ ТАШ ЖАЗМА ЭСТЕЛИКТЕРДЕГИ ОРТОК СӨЗДӨР	278
Адилбекова Эльмира Сейтимовна, Емре Гүлже. TÜRK ANLATI GELENEĞİNDEKİ GÖLGE OYUNLARI: KARAGÖZ	286
Turgay AKDURUŞ. RENKLERİN SİYASİ VE TOPLUMSAL OLAYLARDA KULLANIMI	295
Filiz GÜVEN, Zeynep AVCI. İŞLEVSEL TİPTEN BELLEKSEL TEMSİLE: EMİR TİMUR'UN TÜRKİYE SAHASINDAKİ HALK ANLATILARINDA TİPOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ	303
Камалова Гульдар Рашитовна, Шакурова Шаура Рашитовна. НАУЧНОЕ НАСЛЕДИЕ И ВКЛАД ВЫДАЮЩЕГОСЯ УЧЕНОГО-ТЮРКОЛОГА РАШИТА ШАКУРОВА В ГУМАНИТАРНУЮ НАУКУ	312
Алиева Ляззат Бердуақасқызы, Ұлас Жанниет. TÜRK MODERNLEŞMESİNİN TAŞIYICI GÜCÜ: HALK TİYATROSU	322
Əhmədova Səbirə Şövqi qızı. SƏMƏRQƏND ŞƏHƏRİNİN TARİXİ MEMARLIQ ABİDƏLƏRİ	328
Fatimə Salmanova. AZƏRBAYCAN MUĞAMI	334
Sobirova E'zoza G'ayrat qizi. TURKIY XALQLARNING MILLIY QADRIYATLARINI TALQIN ETISH	339
Ayan Əlizadə. QƏRBİ AZƏRBAYCAN BÖLGƏSİNİN ZƏNGİN MƏTBƏXİ	341
Həsənova Ülkər Fikrət. TARİX DƏRSLƏRİNDƏ AKMEOLOJİ SƏRİŞTƏNİN FORMALAŞDIRILMASINDA İSTİFADƏ OLUNAN ÜSUL VƏ VASİTƏLƏR	348
Aysel Hüseynova. UŞA-QARABAĞIN MƏDƏNİ İNCİSİ	353
Hüseynova Fatimə. AZƏRBAYCAN VƏ ÖZBƏK XALÇALARI	359
Zülfıqarova Aytən. ÇÖVKƏN OYUNU	367
Abbosova Mubina. ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR - TURKIY MADANIYAT TARG'IBOTCHISI	371

